

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
pirha.fi

Valiokunnan lausunto
15.11.2023

Monipalveluvaliokunnanlausunto lasten, nuorten ja perheiden palveluiden verkoston selvityksestä

Monipalveluvaliokunta on käsitellyt Pirkanmaan hyvinvointialueen lasten, nuorten ja perheiden palveluiden verkoston selvitystä kokouksessaan 15.11.2023. Valiokunta lausuu seuraavasti:

Monipalveluvaliokunta kiittää mahdollisuudesta lausua Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkkoselvitykseen.

Monipalveluvaliokunta toteaa, että 0–17 vuoden ikäisiä lapsia ja nuoria Pirkanmaan hyvinvointialueella on selvitysaineiston mukaan 95881 henkilöä. Heidän vanhempansa ja muut perheenjäsenensä huomioiden lasten, nuorten ja perheiden palvelut koskevat lähes puolta koko hyvinvointialueen väestöstä. Lapsiin ja nuoriin liittyy vahvasti paitsi koko hyvinvointialueen myös koko yhteiskuntamme tulevaisuus. Valiokunta haluaa kiinnittää huomiota erityisesti lapsiin ja nuoriin kohdistuviin mielenterveysongelmiin ja kiusaamiseen, korostaen tarvetta uudentlaisille toimintatavoille sekä nostaa esiin nuorten syrjäytymisuhkan ja haastaa hyvinvointialueen vaikuttamaan tilanteeseen.

Valiokunta kyseenalaistaa palveluverkkoselvityksen taloudellisista syistä tehtävät leikkaukset ja kehottaa harkitsemaan tarkemmin lasten, nuorten ja perheiden asumiseen ja tuen tarpeisiin liittyviä näkökohtia. Valiokunta huomauttaa, että tutkimusten mukaan organisaatioiden menestyminen edellyttää pienimuotoisia kokeiluja ennen laajoja muutoksia. Se korostaa palveluiden jatkuvuuden tärkeyttä ja esittää huolen palvelujen leikkausten vaikutuksesta alueen jo valmiiksi alhaiseen syntyvyyteen.

Tutkimuksen mukaan 87 000 18–29-vuotiasta nuorta oli työelämän tai koulutuksen ulkopuolella, joista Pirkanmaalla noin 8700, ja valiokunta kehottaa vähentämään tähän ryhmään kuuluvien nuorten määrää vaikuttamalla taustalla oleviin syihin kuten mielenterveyden ongelmat ja pitkään jatkunut kiusaaminen. Tähän tarvitaan uudentlaisia ajattelu- ja toimintatapoja.

Palveluverkkoselvitys on hyvin laaja ja tilakysymykset saavat siinä ison merkityksen. Monipalveluvaliokunta pitää myönteisenä sitä, että lasten, nuorten ja perheiden palveluiden aukioloaikoja ollaan valmiita lisäämään. Palveluverkkoselvityksessä tehdään isoja leikkauksia ja karsintoja lasten, nuorten ja perheiden nykyiseen palveluverkkoon taloudellisin perustein. Lasten ja nuorten mielenterveyden haasteet ja kiusaamisen ongelmat on mainittu selvityksessä, mutta vain kustannuksien näkökulmasta. Tässäkin selvityksessä henkilökunnan saatavuudella perustellaan monia, radikaaleja muutosehdotuksia. Saatavuus on nostettu keskeiseksi perusteeksi karsia ja keskittää palveluverkkoa.

Monipalveluvaliokunta kiinnittää erityistä huomiota perheiden palvelukokonaisuuteen. Valiokunta muistuttaa, että perheissä voi olla monenlaisia tilanteita, kuten lapsen tai nuoren vammaisuus, pitkäaikaissairaus tai vanhemman uupumus tai päihdeongelma. Näissä tilanteissa perheet tarvitsevat kattavia ja moniammatillisia palveluja.

Palveluverkon karsimisesityksessä ei ole pohdittu sen vaikutuksia erilaisiin lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Lapsiperheköyhyyden on arvioitu lisääntyvän tulevina vuosina merkittävästi. Tutkimuksista tiedetään köyhyyden lisäävän hoivaköyhyyttä. Perheiden oletetaan liikkuvan kauempana sijaitseviin yksiköihin ilman että on analysoitu heidän kykyään liikkua taloudellisten, oman auton omistamisen tai julkisten kulkuneuvojen liikenneyhteyksien osalta. Kuinka on ajateltu autottomien, yksinhuoltajavanhempien hoitavan kuljetukset etäämmälle oleville palvelupaikoille? Ja toisaalta kuinka paljon edellytetään vanhempien hoitavan kuljetustehtäviä kauempana oleviin palveluihin? Esimerkiksi lastenneuvolat ja perheneuvolat tarvitaan helposti saavutettavina lähipalveluina.

Kuinka on tarkoitus palvella alueilla, joille ei jonkin palvelun suhteen ole suunnitteilla palvelupistettä, toimipistettä tai palvelupäiviä?

Selkeä tiedottaminen palveluiden muutoksista ja saatavuudesta korostuu. Kun palveluiden toteuttamistapa on hyvin monimuotoista, on välttämätöntä, että tiedot ja ajanvarauskanavat ovat helposti löydettävissä, erittäin selkeitä ja ajantasaisia.

Selvityksen perusteella alueelliset osaamiskeskittymät jäivät epäselviksi, näistä olisi tärkeätä saada enemmän tietoa kuten myös suunnitteilla olevasta Nepsy-osaamiskeskuksesta.

Selvityksen mukaan erityispalvelut maksavat 125 miljoonaa ja koskevat vain 6300 lasta, noin 20 000 €/lapsi, joka on 64 % koko Lasten, nuorten ja perheiden palvelulinjan budjetista. Mitä kaikkea tämä sisältää, pitäisikö huomio kohdistaa nimenomaan tähän asiaan hyvin

voimakkaasti jo taloudellisista syistä? Olisiko syytä priorisoida erityispalvelut muutosten ja kehittämisen näkökulmasta?

Julkisuudessa on paljon keskusteltu sosiaalisen median vaikutuksista, mm.

keskittymisvaikeuksiin, jopa riippuvuuksiin erityisesti nuorilla. Hyvinvointialueen olisi tärkeätä viestiä ja tehdä tunnetuksi näitä ongelmia lainsäätäjille ja säädösten valmistelijoille sekä tehdä ehdotuksia yhteiskunnallisiksi ratkaisuisi.

Jatkuvuus tukee sekä asukkaita että henkilökuntaa:

Monipalveluvaliokunta pitää tärkeänä, että Lasten, nuorten ja perheiden palvelut rakentuvat palveluiden ja palveluketjujen jatkuvuudelle. Hyvinvointialueen tulee johtamisessa tukea henkilöstön ja lasten, nuorten ja perheiden vuorovaikutuksen pitkäaikaisuuden syntymistä kaikin tavoin. Se tukee arjen lapsia, nuoria ja perheitä arkisissa ja vaativimmissa tilanteissa ja se luo myös henkilöstölle motivoivan työn, joka synnyttää sitoutumista ja pysyvyyttä.

Tiedolla johtamiseen panostaminen Pirkanmaan hyvinvointialueella:

Monipalveluvaliokunta jäi kaipaamaan selvitystä lasten ja nuorten ja perheiden asumisen, elämisen ja arjen toimintaympäristöistä hyvinvointialueella. Monipalveluvaliokunta kysyy olisiko palveluverkkoselvitykseen ollut syytä kartoittaa lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. Miten tässä palveluverkkoselvityksessä on hyödynnetty aiemmat asiakaspalautteet, esim. lastenneuvoloiden, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä perheneuvoloiden toiminnasta tai Neurokirjon lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointia tukevista palveluista tehtyä kyselyä.

Selvityksessä mainitaan, että merkittävät taloudelliset panostukset sosiaalihuollon varhaisemman vaiheen palveluihin tai lastensuojelun avohuoltoon eivät ole vähentäneet sijaishuollon tarvetta. Monipalveluvaliokunta pitää tärkeänä näiden kysymysten perusteellista selvittämistä ja tarkentamista, mihin taloudelliset panostukset kohdentuneet, onko valtakunnallisesti olemassa tutkittua tietoa tehokkaammista keinoista? Mikä on seuranta-aika, jolla johtopäätöksiä vedetään? Näkyvätkö varhaisen vaiheen panostukset viiveellä? Soteuudistuksen yhteydessä on tuotu esiin ns. Imatran ja Etelä-Karjalan malli, jossa on panostettu pienten lasten perheisen kotipalveluun ja voitu sen avulla vaikuttaa merkittävästi lastenhuollon sijaishuollon kustannuksiin. Mitä tiedämme Pirkanmaalla näistä toimenpiteistä? Onko sellaista kokeiltu Pirkanmaalla? Perhetyö on vanhemmuuden tukemista, mutta se on

myös konkreettista apua ja auttamista vaativan arjen paineissa. Monipalvelukunta ehdottaa vastaavanlaisen perheavun kokeilemistä pilottina hyvinvointialueella.

Opiskeluterveydenhuollon käyntimäärien syiden selvittäminen: Palveluverkkoselvityksen mukaan opiskeluterveydenhuollon käyntimäärä on kasvanut paljon. Selvityksen mukaan on epäselvää, mistä suuri kasvu on voinut johtua. Mahdollisia selittäviä tekijöitä ovat maksuton ehkäisy, korona ja sen vaikutukset sekä koronarokotukset, mutta käyntimäärien syiden tarkempi selvittäminen on syytä tehdä jo resurssien kohdentamisenkin vuoksi.

Kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyön sekä rajapintatyön onnistuminen on tärkeää toimivalle ja tehokkaalle palveluverkolle.

Lasten, nuorten ja perheiden arkielämään vaikuttavat sekä Pirkanmaan kuntien että hyvinvointialueen toiminnot. Hyvinvointialueen rahoitukseen tulee kannustinta, mikäli alueen HYTE-kerroin on parhaassa kansallisen tason kolmanneksessa. Järjestelmällisesti ja hyvässä yhteistyössä, matalalla kynnyksellä kuntien ja hyvinvointialueiden kannattaisi suunnitella yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden parissa. Huolet ovat yhteiset.

Peruskouluun ja toisen asteen koulutukseen liittyy paljon kuntien ja hyvinvointialueen rajapintoja. Monipalveluvaliokunta pitää tärkeänä, että tällaiset rajapinnat eivät estä tehokasta, ennaltaehkäisevää tai korjaavaa toimintaa lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Tähän työhön on tärkeitä ottaa mukaan matalalla kynnyksellä myös näiden ihmisten kanssa työtä tekevät järjestöt, seurakunnat ja muut kolmannen sektorin toimijat.

Erittäin tärkeää on vaikuttaa yhdenvertaisiin palveluihin, eheään ja monikanavaiseen palveluiden verkostoon ja liikkuvien palveluiden tarpeeseen ja toteutukseen aktiivisella yhteistyöllä kuntien rakennus- ja investointihankkeiden kanssa. Toimitiloja suunniteltaessa on käytävä dialogia joukkoliikenteen järjestäjien kanssa: neuvola ei ole saavutettava, jos sinne ei kulje riittävästi sellaisia kulkuvälineitä, joihin mahtuu vaunujen kanssa, eivätkä perheet tule tapaamisiin, jos yhteydet ovat hitaat ja hankalat ja matkat haukkaavat ison osan työ- ja koulupäivästä. Välimatkojen lisääntyminen fyysisiin palveluihin ei saa johtaa perheiden jättäytymiseen pois tapaamisista.

Tarvitaan uusia tapoja tehdä työtä, mutta samalla on selvitettävä sen vaikutuksia sekä asukkaisiin että työntekijöihin.

Verkostopalavereiden ja vastaanottoaikojen sopimisen helpottaminen digitaalisin välinein voisi vapauttaa työaikaa - esimerkiksi tarvitaan huoltajienkin käytettävissä olevia digitaalisia välineitä verkostopalavereiden sopimiseen. Digityökaluja kaivataan myös ammattilaisten välisten konsultaatioiden helpottamiseksi. Digielementin lisääminen kontakteihin ei kuitenkaan voi olla itseisarvo, vaan sen pitää palvella jotakin selkeää tarkoitusta ja helpottaa perheiden arkea ja asiointia ja sujuvoittaa ammattilaisten työskentelyä. Asiakasohjauksessa ja varhaisen tuen toimipisteiden karsiminen ja siirtäminen digipalveluihin on todella suuri. Tätä on vaikeata ymmärtää eikä sen toteuttamisesta anneta mitään vaikutusarvioita. Etävastaanottojen lisääminen ei saa aiheuttaa riskiä, että esimerkiksi lasten kaltoinkohtelu jää havaitsematta.

Opiskeluhuollon on säilyttävä lähipalveluna.

Opiskeluhuollon pitää tapahtua kouluilla ja oppilaitoksissa lähipalveluina, pelkkä välitön läheisyys ei riitä. Opiskeluhuollon työntekijöiden on voitava omassa arjessaan olla fyysisesti osa oppilaitoksen yhteisöä sekä saavutettavissa "ohimennen". Tämä sijoittumisasia on ollut yksi opiskeluhuollon suurimmista huolista sote-uudistuksessa, sillä fyysinen välimatka tekee aiempaakin vaikeammaksi yhteisöllisen opiskeluhuollon veloitteen toteuttamisen. Ostopalveluna toteutettavat palvelut, esim. erilliset koulupsykologin tutkimusten ostot vastaavat pistemäiseen tarpeeseen, mutta lapsen ympäristön tuntemus jää puutteelliseksi.

Työvoiman saatavuuteen voidaan vaikuttaa.

Muun muassa opiskeluhuollossa useampien koulujen välillä liikkuvilta työntekijöiltä edellytetään nykyisin oman auton käyttöä, mikä vaikeuttaa rekrytointeja. Rekrytointeihin voidaan vaikuttaa mm. yhteiskäyttöautojen saatavuudella, joustavilla työn aloituspaikoilla, mobiilileimauksella, suuremmalla liukumalla ja mahdollisuudella etätöihin kirjausten ja tilastointien suhteen. Lähityöskentelytilojen vaatimusten päivittäminen ei saa johtaa tilanteeseen, jossa työntekijät ovat äkillisesti ilman omia työhuoneita, sillä tämän kaltainen työ ei sovi avokonttoriin.

Lastensuojelusta

Selvityksessä esitetään merkittävää karsimista lastensuojelun toimipisteisiin. Lastensuojelun palveluissa korostuu lapsen ja nuoren sekä perheen tuntemus. Lastensuojelussa kasvokkainen tapaaminen on erityisen tärkeää, sillä siinä voidaan paremmin aistia ilmeet ja eleet sekä

esimerkiksi mahdollinen päihtyneisyys. Monipalveluvaliokunta korostaa huomion kiinnittämistä ylisukupolviseen huono-osaisuuden periytymisen katkaisemiseen.

Monipalveluvaliokunnan mielestä on tärkeitä tutkia ja kokeilla varhaisen tuen ja perhepalveluiden kehittämisen merkitystä lastensuojelun sijaishuollon kustannustenkin alentamisen näkökulmasta. Pirkanmaan hyvinvointialueen tulee kiinnittää erityistä kunnianhimoa ja tavoitteita lastensuojelun ja lastensuojelun sijaishuollon toimintaan, palveluihin ja palveluverkkoihin. Monipalveluvaliokunta pitää vuoteen 2035 mennessä oman toiminnan osuuden kasvattamista 30 prosenttiin lastensuojelun sijaishuollon laitospalveluissa varsin vaatimattomana tavoitteena, osuutta lienee mahdollista kasvattaa jopa 50 prosenttiin.

Varsinkin lastensuojelussa olisi tärkeää olla sosiaalityöntekijä, joka on erikoistunut kehitysvammaisten perheiden kanssa työskentelyyn. Lapsi ei koskaan saisi joutua huostaanottoon siksi, että kehitysvammainen vanhempi ei saa riittävää tukea vanhemmuuteensa.

Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen turvaaminen on ajankohtainen haaste.

Selvityksessä korostetaan lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen toimintamallien yhtenäistämistä ja selkeyttämistä. Monipalveluvaliokunta korostaa sen sisällä yksilöllisten tilanteiden ja tekijöiden huomioimista. Miepä-tiimien toiminnan vakiinnuttaminen koko alueella on tärkeitä sekä niiden turvaaminen lähipalveluna. Lasten ja nuorten saatava nopeasti apua ja tukea: odottamisesta koituvat vaikutukset ovat vielä suurempia kuin aikuisilla. Kustannukset myös kertautuvat ja suurenevat odottamisessa. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa on pitkät jonot varsinkin sairaalapalveluiden osalta. Apua joutuu odottamaan liian pitkään. Monipalveluvaliokunta kannustaa tämän kokonaisuuden uudelleen organisointiin. Toteamme myös, että hyvin toimivat aikuispsykiatrian ja päihdepalvelut tukevat myös lapsia ja nuoria niissä perheissä, joissa aikuisilla on edellä mainittuja palvelutarpeita. Päiväperhon palvelut ja sen neuvolatoiminta tulee turvata ja laajentaa Pirkanmaan laajuiseksi palveluksi.

Tampereen kaupungin vastatessa sosiaali- ja terveyspalveluista Sosiaali- ja kriisipäivystyksen alla toimi nuorten selviämisasema. Se vastaanotti päihtyneitä alaikäisiä riippumatta kotikunnasta viikonloppuisin pe-la klo 08-20 ja la-su klo 20-08. Toimintaa kehitettiin ennen hyvinvointialueelle siirtymistä. Hyvinvointialueen alkaessa säännöllinen toiminta loppui. Selviämisasema on nyt auki vain satunnaisesti esimerkiksi vappuna tai koulujen päättymisen

aikana. Selviämisasemalla on valmiit tilat Sorinkadulla. Päivystäjänä toimivat monet eri ammattilaiset, jotka on katsottu pystyvän käymään ehkäisevää keskustelua ja ymmärtämään milloin nuori pitää toimittaa esim. somaattisen syyn takia päivystykseen. Korvaus on ollut maltillinen ja sen myötä kustannukset. Selviämisasemalla pystytään keskustelemaan ajan kanssa ja luottamusta rakentaen nuoren tilanteesta, päihteidenkäytöstä, koulun sujumisesta, kavereista ja harrastuksista. Tämä on tärkeää tietoa, kun mietitään, miten nuorta pystytään tukemaan, että päihteiden käytöstä ei tule ongelmaa. Nuoret pääsevät kotiin, kun huoltaja pystyy hakemaan hänet. Huoltajan hakiessa pystytään käymään lyhyt keskustelu kotitilanteesta ja antaa neuvoja. Nämä tiedot pystytään toimittamaan sosiaalityöntekijälle lastensuojeluilmoitusta varten.

Nuorten selviämisasemalle tilat ovat valmiina sekä perehdytetty motivoitunut henkilöstö. Nuorten selviämisasema on halpa, ennaltaehkäisevä, nuorten hyvinvointia lisäävä ja vaikuttava palvelu osana lastensuojelua. Monipalveluvaliokunta pitää tärkeänä, että nuorten selviämisaseman toiminta palautetaan säännölliseksi toiminnaksi Pirkanmaan hyvinvointialueella ja integroidaan osaksi lasten, nuorten ja perheiden palvelulinjan palveluita.

Monipalveluvaliokunta katsoo, että Lasten, nuorten ja perheiden palveluverkkoselvitystä on syytä valmistella lisää lausunnossa esitettyjen näkökulmien ja vaikutusarvioiden osalta ennen lopullista palveluverkkopäätöstä. Nykyisessä tilanteessa on tarpeen priorisoida kehittämistä ja muutoksia eri osa-alueille huolellisesti resurssien rajallisuuden takia.

Lopuksi monipalveluvaliokunta korostaa, että lasten, nuorten ja perheiden kokonaisvaltainen hyvinvointi on keskiössä hyvinvointialueen tulevaisuuden kannalta.

Monipalveluvaliokunnan puolesta 15.11.2023

Markku Virkamäki, puheenjohtaja

Mauri Jussila, 1. varapuheenjohtaja

Kukka Kunnari, 2. varapuheenjohtaja